

त्रित आप्त्यः। अग्निः। त्रिष्टुप्

इनो राजन्नरतिः समिद्धो रौद्रो दक्षाय सुषुमाँ अदर्शि।

चिकिद्वि भाति भासा बृहतासिक्रीमेति रुशतीमपाजन् ॥ १०.००३.०१

राजन्- रञ्जक त्वम्। इनः- ईशः। अरतिः- विरक्तः। समिद्धः- सम्यग्दीपितः। रौद्रः- रुद्रपुत्रः
सहसस्तनय इति भावः। सुषुमान्- सुष्टु निष्पादितरससंपन्नः। दक्षाय- सामर्थ्याय। अदर्शि-
दृश्यते। चिकित्- चेतकः। विभाति- प्रकाशते। बृहता- महत्या। भासा- दीप्त्या। रुशतीम्-
रोचमानं दिवं। अपाजन्- त्यक्त्वा। असिक्रीम्- निशाम्। एति- गच्छति। पितृयानस्थान् जनान्
पालयितुं देवयानमपि त्यक्त्वा पितृयानमागत इत्यध्यात्मिके। याथार्थ्येन देवयाने सन्नेव पितृयानमपि
आगच्छति। त्यक्तवैकुण्ठवासाय स्वामिपुष्करिणीतटे। रमया रममाणाय श्रीनिवासाय मङ्गलम् ॥ इति
यथा सौलभ्यातिशयप्रदर्शनायोच्यते तथात्राग्नेः सौलभ्यख्यापनाय तेन देवयानत्याग उच्यते ॥१॥

कृष्णां यदेनीमभि वर्षसा भूजनयन्योषां बृहतः पितुर्जाम्।

ऊर्ध्वं भानुं सूर्यस्य स्तभायन्दिवो वसुभिररतिर्वि भाति ॥ १०.००३.०२

बृहतः- महात्मनः। पितुः- जनकस्यात्मसूर्यस्य। योषाम्- दुहितरमुषसं विद्याम्। जनयन्- सृजन्।
एनीम्- गच्छन्तीम्। कृष्णाम्- कृष्णवर्णां निशाम्। यत्- यदा। वर्षसा- स्वकीयरूपेण। अभि
भूत्- अभिभवति। पितृयानमपगमयन् देवयानं जनयति। सूर्यस्य- आत्मसूर्यस्य। भानुम्-
चिद्रश्मिम्। ऊर्ध्वं- चिदाकाशे। स्तभायन्- स्थापयन्। अरतिः- विरक्तः। दिवः- देवयानस्य।
वसुभिः- संपद्भिः। वि भाति- प्रकाशते ॥२॥

भद्रो भद्रया सचमान आगात्स्वसारं जारो अभ्येति पश्चात्।

सुप्रकेतैर्द्युभिरग्निर्वितिष्ठन्नुशद्विर्वर्णैरभि राममस्थात् ॥ १०.००३.०३

भद्रः- कल्याणः। भद्रया- कल्याण्या। सचमानः- सङ्गतः। आगात्- आगच्छति। स्वसारम्-
स्वतः सरणशीलामुषसं विद्याम्। जारः- जरयिता। रसनिष्पादकः। पश्चात्-

अन्धकारनाशानन्तरम् । अभ्येति- प्राप्नोति । सुप्रकेतैः- सुप्रज्ञाभिः । द्युभिः- दीप्तिभिः । अग्निः-
सुक्रतुः । वितिष्ठन्- वर्तमानः । रुशद्भिः- ज्वलद्भिः । वर्णैः- वरणीयैर्भाभिः । रामम्-
रमणीयमात्मसूर्यं परमात्मानं विष्णुं वा । अभि अस्थात्- आभिमुख्येन तिष्ठति ॥३॥

अस्य यामासो बृहतो न वग्नूनिन्धाना अग्नेः सख्युः शिवस्य ।

ईड्यस्य वृष्णो बृहतः स्वासो भामासो यामन्नक्तवश्चिकित्रे ॥ १०.००३.०४

बृहतः- महतः । सख्युः- मित्रस्य । शिवस्य- कल्याणस्य । अस्य- एतस्य । अग्नेः-
सर्वभूतहितकृतोः । इन्धानाः- सम्यगिद्धाः । यामासः- रश्मयो मार्गा वा । वग्नून्- स्तोतृन् । न
हिंसन्ति । ईड्यस्य- स्तुत्यस्य । वृष्णः- वर्षकस्य । बृहतः- महात्मनः । स्वासः- शोभनास्यस्य ।
अक्तवः- अन्धकारादनशीलाः । भामासः- दीप्तयः । यामन्- मार्गं । चिकित्रे- ज्ञाता अभवन् ॥४॥

स्वना न यस्य भामासः पवन्ते रोचमानस्य बृहतः सुदिवः ।

ज्येष्ठैर्भिर्यस्तेजिष्ठैः क्रीळुमद्भिर्वर्षिष्ठैर्भिरानुभिर्नक्षति द्याम् ॥ १०.००३.०५

रोचमानस्य- दीप्यमानस्य । बृहतः- महात्मनः । सुदिवः- शोभनप्रकाशस्य । यस्य- यस्याग्नेः ।
भामासः- दीप्तयः । स्वना न- मन्त्रनादा इव । पवन्ते- क्षरन्ति । तैः । ज्येष्ठेभिः- प्रथमैः । तेजिष्ठैः-
प्रकाशयुक्तैः । क्रीळुमद्भिः- विहरद्भिः । वर्षिष्ठेभिः- वर्षकैः । भानुभिः । द्याम्- नभः । अभिनक्षति-
अग्निर्योऽप्राप्नोति ॥५॥

अस्य शुष्मासो ददृशानपवेर्जेहमानस्य स्वनयन्नियुद्धिः ।

प्रत्नेभिर्यो रुशद्भिर्देवतमो वि रेभद्भिररतिर्भाति विभ्वा ॥ १०.००३.०६

अस्य- एतस्य । शुष्मासः- बलिनः । ददृशानपवेः- प्रकाशायुधस्य । जेहमानस्य- गतिमतः ।
शुष्मासः- बलवत्यो दीप्तयः । नियुद्धिः- प्राणैः । स्वनयत्- मन्त्रानशब्दयन् । यः । प्रत्नेभिः-
पुराणैः । रेभद्भिः- शब्दायमानैः । रुशद्भिः- प्रकाशैः । देवतमः- अतिशयप्रकाशवान् । अरतिः-
विरक्तः । विभ्वा- विभूत्या । वि भाति- प्रकाशते ॥६॥

स आ वक्षि महि न आ च सत्सि दिवस्पृथिव्योररतिर्युवत्योः ।

अग्निः सुतुकः सुतुकेभिरश्वै रभस्वद्भ्री रभस्वाँ एह गम्याः ॥ १०.००३.०७

सः- तादृशस्त्वम् । आ वक्षि- आवह । महि- महान् सन् । नः- अस्मदर्थम् । अरतिः- विरक्तः
सन् । युवत्योः- तरुण्योः । दिवस्पृथिव्योः- द्यावापृथिव्योर्मध्ये । सत्सि- स्थितो भवसि । अग्निः ।
सुतुकेभिः- शोभनगतिभिः । अश्वैः- प्राणैः । सुतुकः- शोभनगतिर्भवति । रभस्वद्भिः-
शब्दायमानैरश्वैः प्राणैर्वा । रभस्वान्- स्वयं शब्दायमानस्त्वम् । इह- अत्र । आगम्याः-
आगच्छ ॥७॥

Dr. Rangrahi